

Bayram HACIZADƏ

Əməkdar incəsənət xadimi,

Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor

E:mail: azercatoon@gmail.com

1952-1969-CU İLLƏRDƏ “KİRPİ” SATİRİK JURNALINDA DƏRC OLUNMUŞ TƏBLİĞAT XARAKTERLİ RƏSMLƏR VƏ PLAKATLAR

***Xülasə:** Məqalədə təşviqat xarakterli rəssamların 1952-1969-cu illərdə “Kirpi” satirik jurnalında nəşr olunmuş karikatura, plakat və şəkillərindən bəhs edilir. Təhlillərə dövlətin daxili və xarici siyasətini təbliğ edən tərbiyəvi xarakterli orijinal bütöv əsər silsiləsi, eləcə də sovet təşviqat maşınının hissəsi olan işlər cəlb edilib. Müəllif ölkənin ictimai və siyasi həyatı barədə məlumat verib.*

***Açar sözlər:** təşviqat xarakterli plakat, təbliğat, satirik jurnal, rəssam, dövlət ideologiyası*

Təsviri sənətin digər sahələrindən fərqli olaraq, satirik qrafikanın insanlara təsir etmək, onları siyasi cəhətdən maarifləndirmək və istiqamətləndirmək imkanları daha genişdir. Həqiqətən də bu sənət növü cəmiyyətin saflaşmasına xidmət edir. Məhz buna görə də karikatura janrına müraciət edən rəssamların üzərinə satira və qroteskin gücü və kəsərindən hərtərəfli istifadə etməklə beynəlxalq aləmdə, gündəlik həyatımızda, məişətimizdə baş verən neqativ hallara münasibət bildirmək kimi mühüm vəzifə düşür. Ona görə də bu sahədə fəaliyyət göstərən karikaturaçı rəssamlar xüsusi hazırlıq, siyasi savad, daxili senzura, yüksək mədəniyyət və operativlik kimi keyfiyyətlərə malik olmalıdır. Öz yaradıcılıqlarında bütün bu tələblərə cavab verən rəssamlarımız karikaturanın imkanlarından istifadə edərək, dövlət və dövlətçilik prinsiplərini əsas tutaraq ölkə siyasətini təbliğ edən çoxlu sayda əsərlər yaratmışlar.

Sovet ideoloji maşınının ayrılmaz tərkib hissəsi olan mətbuat, o cümlədən satirik mətbuat ilk növbədə təbliğat və təşviqat vasitəsi idi. “Kirpi” satirik jurnalı Azərbaycan SSR KP MK-nın rəsmi orqanı olduğu üçün bu jurnalda dərc olunan hər bir material, o cümlədən karikaturalar xüsusi senzuradan keçir və əlbəttə, mərkəzin mövqeyini əks etdirirdi. Bu mənada “Kirpi” satirik jurnalının səhifələrində, xüsusilə üz qabığında dərc olunan plakatlar, siyasi karikaturalar, təbliğat xarakterli rəsmlər xüsusi ictimai-siyasi yük daşıyırdı. Jurnalın demək olar ki, hər nömrəsində bu tip plakatlara, təşviqat xarakteri daşıyan rəsmlərə və siyasi karikaturalara rast gəlmək olardı. Bəzi hallarda bu rəsmlərdə, tanınmış şəxsiyyətlərin, milli qəhrəmanların obrazlarından, eləcə də

kirpiobrazından məharətlə istifadə olunurdu. Jurnalın üz qabığında, həmçinin iç səhifələrində dərc olunan plakatlar və karikaturalarda rəssamlarımız kirpi obrazı vasitəsi ilə oxuculara ölkədə və respublikada baş vermiş mühüm hadisələri çatdırır, cəmiyyətdəki neqativ halları tənqid edirdilər. Kirpiobrazı jurnalın oxucuları qarşısında bəzən tənqidçi, bəzən təbliğatçı, bəzən foto-müxbir, bəzən rəssam, bəzən aşiq, bəzən işə bələdçi kimi təqdim olunurdu. Tam əminliklə demək olar ki, bu personaj jurnalın redaksiya heyətinin, daha dəqiq, mərkəzin mövqeyini və siyasi baxışını nümayiş etdirirdi. Belə təcrübə hələ “Molla Nəsrəddin” satirik jurnalında, xüsusilə Sovet dövründə tətbiq olunurdu (Molla Nəsrəddin obrazı inqilabçı, xalq ağsaqqalı, təbliğatçı, maarifçi, hərbi və başqa simalarda təqdim olunurdu). Bu, əlbəttə, fikrin daha asan, daha dəqiq və ünvanına çatdırılması üçün əhəmiyyətli idi [2, s. 309].

“Molla Nəsrəddin” ənənələrini daim yaşadan və davam etdirən “Kirpi”nin əsas vəzifələrinin və ideyalarının məhz “Molla Nəsrəddin”dən qaynaqlanmasını rəssamlarımız tamaşaçıların nəzərinə çatdırmağa müvəffəq olmuşlar. Qəhrəmanların üzrlərindəki mənəli təbəssümü, təkini, öz işinə sadıqlığını və əminliyini rəssamlarımız çox incə ştrixlərlə göstərə bilmişlər. Karikaturalarında kirpini satirik qələmlə silahlandırmış rəssamlarımız ölkənin inkişafına mane olan ünsürlərə cəmiyyətdə yer olmadığını, onlarla daim və hamılıqla mübarizə aparıldığını oxuculara çox orijinal şəkildə çatdırmağa müvəffəq olmuşlar.

Dövri mətbuat orqanlarının səhifələrində, xüsusilə də “Kirpi” satirik jurnalında dərc edilən çoxsaylı təbliğat və təşviqat məzmunlu rəsmlər və plakatlar Sovet insanının siyasi tərbiyəsində mühüm rol oynayır, onun ideoloji baxışına, şüuruna və dünyagörüşünə birbaşa təsir göstərirdi. Məhz bu səbəbdən bütün digər mətbuat orqanlarında olduğu kimi, “Kirpi” satirik jurnalında da mütəmadi olaraq bu mövzuda

rəsmlər dərc edilirdi. Bu baxımdan, öz məhsuldar fəaliyyəti ilə seçilən, ideoloji cəhənin sadıq əsgərləri olan rəssam-jurnalistlərimizin yaradıcılığı xüsusi qeyd edilməlidir. Tanınmış karikatura ustalarımızın o illər yaratdıqları təbliğat xarakteri daşıyan, peşəkar rəssam işi ilə seçilən əsərləri bu gün də böyük maraq doğurur [4, s. 9].

“Kirpi” satirik jurnalında dərc olunmuş belə karikaturalar arasında jurnalın 1954-cü ilin 2-

Şəkil 1

“Kirpi: Nigaran qalmayın, sizin barənizdə orada danışacaqlar”. H.Əliyev (“Kirpi”, 1954)

ci nömrəsində H.Əliyevin təqdim etdiyi “Nigaran qalmayın, sizin barənizdə orada danışacaqlar” karikaturası xüsusi maraq doğurur. Jurnalın üz qabığında verilmiş və ciddi siyasi və ictimai əhəmiyyət kəsb edən bu karikaturada Azərbaycan Kommunist partiyasının XX qurultayında əmək və müharibə qəhrəmanları, zərbəçilərlə birlikdə qurultayda iştirak etmək istəyən, cəmiyyətin inkişafına mane olan antipodlar və onların içəriyə daxil olmasının qarşısını kəsən kirpi obrazı təsvir olunmuşdur. Öz işinin öhdəsindən gəlməyən müəssisə rəhbərlərini, tənqidi boğan partiya işçilərini, keyfiyyətsiz və zay məhsul istehsal edən zavod müdirlərini, bürokratları hədəf seçmiş rəssam onları kirpi obrazından məharətlə istifadə edərək tənqid atəsinə tutur. Kirpi obrazı ilə bu ünsürlərin qarşısına sipər çəkərək, müəllif oxuculara onların yararsız fəaliyyətinin qurultayda müzakirə olunacağını və tezliklə cəzalanacaqlarını çatdırır [1, s. 9] (Şəkil 1).

Nəcəfqulunun müəllifi olduğu, eyni mövzuda işlənmiş oxşar bir karikatura jurnalda 1960-cı ildə dərc olunmuşdur. Bakı funikulyorunun açılışı münasibəti ilə çəkilmiş bu rəsmdə öz vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirən, layiqincə işləyən və yaşayan zəhmətkeşlər, əmək qəhrəmanları vaqona minərək daha yüksəyə – kommunizmə doğru qalxırlar. Rəsmi ön planında isə cəmiyyətin inkişafına mane olan yabançı ünsürlər, antipodlar təsvir edilmişdir. “Sizlərə isə sıramızda yer yoxdur” adlı bu karikaturada müəllif kirpini satirik qələmlə silahlandırmışdır. Silahlı kirpi öz “qəhrəmanlar”ının qarşısını kəsərək, onlara vaqona minməyə imkan vermir. Rüşvətxorlara, bürokratlara, kələkbaz mollalara, əxlaqsızlara, sərxoşlara, onlar kimi digər ünsürlərə kommunizmə gedən müsbət Sovet vətəndaşlarının sırasında yer olmadığını vurğulayan rəssam kirpi obrazı vasitəsi ilə qarşıya qoyduğu məqsədə nail olmuş, öz fikrini oxuculara sadə şəkildə çatdırmağı bacarmışdır.

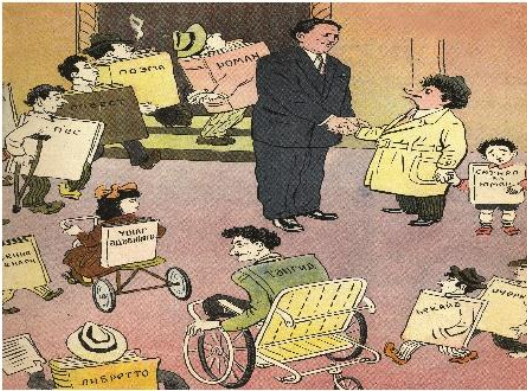
Jurnalın 1956-cı ilin VII nömrəsində dərc olunmuş böyük ictimai-siyasi yük daşıyan karikaturada da Nəcəfqulu kirpi obrazından məharətlə istifadə etmişdir. Karikaturada əlində “Molla Nəsrəddin” satirik jurnalının ilk nömrəsini tutmuş və Azərbaycan ziyalılarını təmsil edən kirpi təsvir olunmuşdur. Kirpi əlindəki məcmuənin üz qabığında təsvir olunmuş Molla Nəsrəddin obrazına müraciət edərək “Kaş bütün mollalar sən kimi olaydı!..” deməklə əslində ictimai fikri ifadə edir. Əlbəttə, burada əsas hədəf mövhumat, din pərdəsi altında gizlənən, insanların inamından istifadə edib öz cəlbələri dolduran mollalar, din xadimləridir. Müəllif bu karikaturada Kirpi və Molla Nəsrəddin obrazından məharətlə və yerində istifadə edərək fikrini oxucuya sətirləti vasitələrlə çatdırmağa nail olmuşdur [3, s. 1].

Kirpi obrazı vasitəsi ilə jurnalın redaksiya heyəti, eləcə də ictimaiyyət adından oxucuların nəzərinə əlamətdar hadisələr, yubileylər, xüsusi tədbirlər özünəməxsus şəkildə çatdırılırdı. Nəcəfqulunun “*Вышка*” qəzetinin 25 illiyi (1953), xalq yazıçısı İ.Əfəndiyevin “Atayevlər ailəsi” adlı yeni tamaşasının səhnəyə qoyulması (1954), “*Krokodil*” jurnalının yubileyi (1964), İ.Axundovun “*Бакунский рабочий*” qəzetinin

50 illik yubileyi (1956), A.Quliyevin “*Бакинский рабочий*” qəzetinin 60 illiyi (1966) münasibətilə çəkdiyi rəsmlərdə yubiliyarlari, müəllifləri, futbolçuları təbrik edən kirpi obrazı artıq oxucuların sevimlisinə, xalq qəhrəmanına çevrilmişdi.

Jurnalın 1954-cü ilin 7-ci nömrəsinin üz qabığında dərc olunmuş Nəcəfqulunun “Azərbaycan Sovet Yazıçılar İttifaqının qurultayında” adlı karikaturası həmin silsilədənədir. Bu rəsmdə təsvir olunmuş kirpi Yazıçılar İttifaqının sədri S.Rəhimova müraciətlə “Qurultayınızı təbrik edirəm və xahiş edirəm ki, bu uşağı da içəri buraxıb, ondan muğayət olasınız” deyərək respublikada satira və yumorun çox gənc və diqqətdən kənar bir sahə olduğunu vurğulayır, bu sahəyə xüsusi diqqət, qayğı göstərilməsini tövsiyə edir. Karikaturada qurultayın keçirildiyi binaya yazıçıların daxil olması səhnəsini xüsusi vurğulayan rəssam oxucu-tamaşaçıda həm də Yazıçılar İttifaqındakı vəziyyət barədə təsəvvür yaradır (Şəkil 2).

Şəkil 2

**“Kirpi: Qurultayınızı təbrik edirəm və xahiş edirəm ki, bu uşağı da içəri buraxıb, ondan muğayət olasınız”.
N.İsmayilov (“Kirpi”, 1954).**

Tanınmış karikatura ustası P.Şandinin “Silahımız kəskin olsun, sözümüz ötkün!” (1957), E.Abdullayevin “Azərbaycan xəritəsində Oktyabr işıqları” (1957), Ə.Zeynalovun “Gözün aydın” tamaşasının yeni quruluşu münasibəti ilə dərc edilmiş rəsmləri (1958), eləcə də Nəcəfqulunun “Sizin səhnə fəaliyyətinizin qədrı yüksək tutulur” (1957), “Ə.Əzimzadənin abidəsi önündə” (1959), P.Şandinin “Bayram Bayatıları” (1966) kimi əsərlər əsasən təbliğat və təşviqat xarakterli olmaqla, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, oxucu-

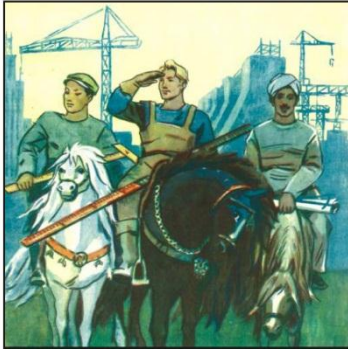
tamaşaçının diqqətini ölkədə baş verən mühüm hadisələrə yönəldirdi.

V.Marqolin “*Пропаганда*” (“Təbliğat”) kitabının ilk səhifələrində yazır: “Təbliğat müharibələr zamanı hərbi gücü, danışığılar masası arxasında gedən siyasi gedişləri, zəngin təbii sərvətləri əvəz etməsə də, əksər hallarda çox əhəmiyyətli və əvəzolunmaz strateji silah kimi istifadə olunur” [6, s. 7]. Bu mənada respublika mətbuatında, xüsusilə də “Kirpi” kimi çoxotirajlı və böyük sayda oxucu kütləsinə malik jurnalda dərc olunan, siyasi yük daşıyan təbliğat və təşviqat məzmunlu rəsmlər və plakatlar yeni Sovet insanının tərbiyəsində mühüm rol oynayır, onun şüuruna, əxlaqına və dünya görüşünə birbaşa təsir göstərə bilirdi. Ona görə də, bütün digər mətbuat orqanlarında olduğu kimi, “Kirpi” satirik jurnalında da mütəmadi olaraq bu mövzuda çoxsaylı rəsmlər dərc edilirdi.

“Kirpi” satirik jurnalında dərc olunmuş və XX əsrin 50-60-cı illərinin siyasi mənzərəsini əks etdirən, ideoloji əhəmiyyət kəsb edən bu əsərlər ölkənin siyasi həyatında mühüm yer tuturdu. Bu illər Azərbaycan satirik qrafikasında beynəlxalq mövzulara həsr edilən təbliğat xarakterli rəsmlər və plakatlar öz bədii dəyəri və ifadə vasitələrinin zənginliyi ilə seçilirdi. Bütün dövrlərdə olduğu kimi, bu illərdə də yaranan bu əsərlər Sovet dövlətinin və kommunist partiyasının xarici siyasətini əks etdirirdi. Rəssamların yüksək peşəkarlıqla işləyib hazırladıqları bu rəsmlərdə kapitalist ölkələrində baş alıb gedən iqtisadi böhran, inflyasiya, işsizlik, sürətlə silahlanma, demokratiya pərdəsi altında hərbi diktatura qurulması, azadlıq hərəkatlarının boğulması, Qərbin apardığı qəsbkarlıq siyasəti, Yaxın Şərq problemləri, ikili standartlar tənqid və ifşa olunurdu.

Təbliğat xarakteri daşıyan, yüksək icra səviyyəsi ilə seçilən bu rəsmlər indi də böyük maraq doğurur. S.Şərifzadənin Azərbaycan zəhmətkeşlərinin kənd təsərrüfatı sahəsində qazandıqları uğurları nümayiş etdirən “Biz getdik, sənə də müvəffəqiyyətlər diləyirik” (1952), A.Elçinin “Xalqımızın həyat səviyyəsini daha da yüksəldək!” (1953), İ.Axundovun “Xoş gəlmisiniz, göz üstə yeriniz var” (1955), P.Şandinin “Qonaq deyilik, həmişəlik gəlmişik” (1958), “Yüksək tribunadan raport” (1965), Nəcəfqulunun “Xalqımızın bayramına alnı açıq, süfrəsi bol gəlmişik” (1960), Sovet vətəndaşlarının xoşbəxt və firavan həyat tərzinin təbliğ olunduğu O.Sadıqzadənin “Ürəkləri, məqsədləri bir dostların Kreml qarşısında görüşü” (1952), M.Abdullayevin “Xalqlar dostluğu” (1953), T.Salahovun “İndi işlər çıxıbdır asanə, Rəsmi-dünya düşübdür samanə” (1955), A.Quliyevin “Bu gün seçicilərlə görüşə gedirəm” (1965), ölkədə gedən tikinti-quruculuq işlərinin, iqtisadiyyatda, sənaye sahəsində əldə olunmuş nailiyyətlərin işıqlandırıldığı A.Elçinin “Xəzər dənizində təntənəli görüş” (1952), P.Şandinin “Bakı yaxınlığında yeni, böyük şəhərlər salınmışdır” (1958), “Azərbaycanın mənzərəsi” (1965), V.Ternavskinin “Əla işlədiyi üçün!” (1958), “Təşəkkür edirəm, baba!” (1966), A.Quliyevin “Bir düyməni basmaqla minlərlə insan həyatı çiçəklənir” (1959), “Yeni binada həmişə yeni tamaşalar görək!” (1960), “Odlar vətənimdə əbədi heykəliniz var!” (1968), S.Şərifzadənin ideoloji yük daşıyan “Mən ancaq Sovet dövründə yaşadığım illəri ömrümdən hesab edirəm” (1953), Ə.Zeynalovun “Kommunist əməyi briqadası” (1959), Sovet vətəndaşlarının dinc yaşayışını qoruyan Sovet əsgərinin məğlubedilməz gücünün, Sovet dövlətinin basılmazlığının təbliğ olunduğu H.Əliyevin “Tarixin dərslərini yaddan çıxaranlar üçün” (1954), O.Sadıqzadənin “Sülh cəbhəsi pəhləvanları” (1955), V.Ternavskinin “Əlli il əmək cəbhəsində” (1968) rəsmləri buna nümunə ola bilər [8] (Şəkil 3, 4).

Şəkil 3

“Sülh cəbhəsi pəhləvanları”. O.Sadıqzadə
(“Kirpi”, 1955).

Şəkil 4

“İndi işlər çıxıbdır asanə,
Rəsmi-dünya düşübdür samanə”.
T.Salahov (“Kirpi”, 1955).

Rəssamlarımızın jurnalın əsasən üz qabığında və ya arxa səhifəsində dərc olunan təbliğat və təşviqat xarakterli karikaturaları zəhmətkeşləri yeni-yeni qələbələrə səsləyən şüarlarla müşayiət olunurdu. Qeyd etmək lazımdır ki, siyasi karikatura və siyasi plakat arasında onsuz da zəif olan sərhəd Sovet dövründə, demək olar ki, tamamilə silinmişdir. Sovet təbliğat maşınının mühüm hissələrindən biri kimi xüsusi ideoloji yük daşıyan siyasi plakatlar, eləcə də “müsbət Sovet insanı obrazı”nı təbliğ edən siyasi mövzulu rəsmlər mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Belə rəsmlərə bütün dövrlərdə xüsusi yer ayrılmışdır. Hələ 1917-ci ildə Oktyabr inqilabından sonra Moskvada təbliğat və təşviqat idarəsi yaradılmışdı. Bu nəhəng qurum ölkədə dərc olunan bütün kütləvi mətbuat orqanlarına nəzarət edirdi. V.İ.Lenin özünün “Nə etməli?” kitabında təbliğat və təşviqat işi haqqında belə yazırdı: “Təşviqat əhalinin savadsız hissəsi üçün nəzərdə tutulmuşdur ki, bunu da ancaq dəfələrlə təkrar etməklə onların beyninə, şüuruna yeritmək olar. Təbliğatın işi isə daha çətin və mürəkkəbdir.... Onun təqdim etdiyi ideyanı, fikri və mövqeyi əhalinin ancaq müəyyən təbəqəsi anlamaq və başa düşmək imkanındadır”. Leninin bu təbəqə bölgüsünə rus yazıçısı Serqey Sakotinin “*Насилие над массой*” (“Kütlələrə təzyiq”) kitabında da rast gəlmək olar. Müəllif rus oxucusunu iki kateqoriyaya bölür. Onun fikrincə, rus əhalisinin 10%-ni aktiv oxucu, qalan 90%-ni isə küt və qaba kütlə adlandırmaq olar. O, hesab edir ki, geniş kütlələr üçün hazırlanmış təbliğat işi sadə, lakonik, qətiyyətli və məqsədyönlü olmalıdır [6, s. 212].

“Karikaturada insan və əşyaların hər cür şişirtmə və transformasiyası subyektiv şəkildə baş alıb gedə bilməz. Hər cür şişirtmə obyektiv satirik mənaya malik olmalı, ciddi bədii intizamla tənzimlənəlməlidir” [5, s. 15]. Öz yaradıcılığında məhz bu prinsiplərdən çıxış edən rəssamlarımızın jurnalın oxucularına təqdim etdikləri əsərlərində qrotesk və şişirtmə, qabardılmış forma və həcmilər çox ciddi şəkildə

məhdudlaşdırılır, estetik normalar gözlənilir, ölçülərin pozulmasında müəyyən çərçivə qorunub saxlanırdı.

“Karikatura və satirik qrafikanın digər növləri: müxtəlif zamanlarda və məkanlarda” kitabında qeyd olunduğu kimi, “Karikatura incəsənətin elə növlərindəndir ki, o ancaq öz dövrü və yarandığı məkan üçün aktualdır. Öz dövrü üçün çəkilmiş, konkret hadisəni əks etdirən karikatura qısa zaman kəsiyində kəsərinə və aktuallığını itirir” [7, s. 8].

Mübahisə doğuran bu fikirlə bəlkə də razılaşmaq olardı, lakin etiraf etmək lazımdır ki, bir neçə əsr bundan əvvəl yaranmış karikaturaların sırasında bu gün də öz aktuallığını, müasirliyini qoruyub saxlayan rəsmlər kifayət qədərdir. Ən azı hər dövrün, zamanın müəyyən bir hadisəsini tənqid edən, real həyatdan götürülmüş orijinal rəsmlərini toplusaydıq, dünya tarixinin illüstrasiyalı xronologiyası alınardı. Çünki belə rəsmləri ardıcılıqla izlədikcə dünya tarixinə karikaturaçıların gözü ilə ekskurs edir, müxtəlif zamanlarda və məkanlarda baş vermiş hadisələrin canlı şahidinə çevrilmiş oluruq. Bəlkə də yalnız bu zaman karikaturanın əhəmiyyətini, vacibliyini və gücünü tam şəkildə anlayırıq. Bu mənada Sovet dövründə yaranmış kiçikli-böyüklü hər bir karikatura bizim tariximizin, xalqımızın o illər üzləşdiyi problemlərin təsviri, gündəlik həyatımızın, məişətimizin aynasıdır desək, yanılmırıq.

Bütün bunlar Sovet mətbuatında dərc olunmuş siyasi karikaturaların, təbliğat və təşviqat xarakterli plakatların və rəsmlərin o dövr üçün nə qədər vacib, əhəmiyyətli olduğunu bir daha sübut edir. Beynəlxalq aləmdə və ölkədə baş verən mühüm hadisələrə öz vətəndaş münasibətini bildirən rəssam-jurnalistlərimizin məzmunca maraqlı, formaca ifadəli olan hər bir karikaturası dövrünün siyasi xronikasına çevrilmiş və əlbəttə, Azərbaycan təsviri sənətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan karikatura tariximizi zənginləşdirmişdir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Hacızadə B. Azərbaycanın karikaturaçı rəssamları. Hüseyn Əliyev. B.: Səda, 2015, 56 s.
2. Hacızadə B. Kirpinin rəssamları (1952-1969-cu illər). I cild. B.: Səda, 2016, 400 s.
3. “Kirpi” satirik jurnalı, № 7, 1956.
4. Nəcəfov M. Azərbaycanın karikaturaçı rəssamları. B.: Işıq, 1972, 94 s.
5. Ефимов Б. “О карикатуре и карикатуристах”. М.: Просвещение, 1976, 200 с.
6. Родс Э. Пропаганда (плакаты, карикатуры, кинофильмы). М.: Эксмо, 2008, 312 с.
7. Parton J. “Caricature and other comical art”. N Y.: Harper and Brothers publishers, 1877, 340 p.
8. AZERCARTOON. Official Website of Azerbaijan Cartoonists Union
URL: www.azercartoon.com

Байрам ГАДЖИЗАДЕЗаслуженный деятель искусств,
кандидат искусствоведения, профессор**ПЛАКАТЫ И РИСУНКИ АГИТАЦИОННОГО ХАРАКТЕРА,
ОПУБЛИКОВАННЫЕ В САТИРИЧЕСКОМ ЖУРНАЛЕ «КИРПИ»
1952-1969-х ГОДАХ**

***Резюме:** в статье рассматриваются карикатуры, плакаты и рисунки художников агитационного характера, опубликованные в сатирическом журнале «Кирпи» в 1952-1969-х годах. Анализу подвергались целый цикл оригинальных произведений воспитательного характера, где пропагандировалась внутренняя и внешняя политика государства, а также работы, которые являлись частью советской агитационной машины, где авторы освещали общественно – политическую жизнь страны.*

***Ключевые слова:** плакат агитационного характера, пропаганда, сатирический журнал, художник, идеология государства*

Bayram HAJIZADEHHonored Art Worker,
PhD in Art, Professor**PLACARDS AND PROMOTIONAL PICTURES PUB-
LISHED IN "KIRPI" SATIRICAL MAGAZINE DURING
1952-1969**

***Summary:** The article discusses placards, propagandistic and promotional pictures published on the pages of “Kirpi” satirical magazine, and the works on this topic are analysed. Importance of the pictures creating inspiration and belief for bright future in the citizens carrying out promotion of local and domestic and foreign policy of the country is stressed.*

***Key words:** placard, propagandistic, propaganda and promotion, satirical magazine, painter, ideology, government*

Rəyçilər: sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor Sevil Sadıqova;
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Xanım Əsgərova